مجموعه مقالات

شهریور ماه ۱۳۹۸

اندیشکده راهبردی تبیین

رویکرد ضد اسرائیلی ترکیه؛ از اعلام تا اِعمال

بسم الله الرحمن الرحیم

اندیشکده راهبردی تبیین

مجموعه گزارش راهبردی

رویکرد ضداسرائیلی ترکیه؛ از اعلام تا اِعمال

وبگاه اندیشکده : www.Tabyincenter.ir

نشانی : تهران، اقدسیه، خیابان شهید موحد دانش ،خیابان نسترن، پلاک ۳۲، واحد ۱۱

کد پستی : ۱۹۵۷۶۶۴۷۳۱

تلفن : ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمابر : ۸۹۷۷۱۹۶۴

فهرست

مقدمه	۶
۱- حدود و ثغور نگاه حزب عدالت و توسعه به مساله فلسطین	۶
۲- روند افزایش تنش در روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۰۹ تاکنون	۷
۳- بررسی روابط اقتصادی ترکیه و رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۰۹ تاکنون	۹
۴- حدود و ثغور حمایت‌های ترکیه از گروه‌های فلسطینی	۱۰
۵- ارزیابی موضع جدید اردوغان مبنی بر حمایت از مخالفان رژیم صهیونیستی	۱۱
منابع	۱۳

مقدمه

رجب طیب اردوغان، رئیس جمهور ترکیه به‌تازگی گفته است که هر کس مخالف رژیم صهیونیستی باشد، مورد حمایت آنکارا قرار خواهد گرفت. علاوه بر این موضع، روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۰۹ که اردوغان در نشست داووس با شیمون پرز وارد چالش کلامی شد، همواره با تنش‌هایی همراه بوده است؛ اما حمله رژیم صهیونیستی به کشتی مرمره باعث شد تا روابط دیپلماتیک این دو قطع شود و این روابط با کش‌وقوس‌هایی در حالی که تنش‌ها هم‌چنان ادامه داشت، دوباره ازسرگرفته شد. برخلاف مواضع و ادعاهای اردوغان، برخی بر این باورند که در پَس پرده این مواضع، روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی هم‌چنان با جدیت ادامه دارد. علاوه بر این، مخالفت‌های ترکیه با این رژیم هم در ادامه قطعنامه‌های سازمان ملل متحد در خصوص عقب‌نشینی این رژیم به مرزهای پیش از ۱۹۶۷ است. از سوی دیگر، حمایت‌های آنکارا از گروه‌های فلسطینی، عمدتا اقتصادی و سیاسی است و نسبتی با تامین سلاح برای آن‌ها ندارد. بر این اساس نگاه حزب عدالت و توسعه به مساله فلسطین، روند تنش های ترکیه و رژیم صهیونیستی، روابط اقتصادی طرفین، حمایت‌های ترکیه از گروه‌های فلسطینی و ارزیابی موضع جدید اردوغان در رابطه با رژیم صهیونیستی در این نوشتار مورد تحلیل قرار می گیرد.

۱- حدود و ثغور نگاه حزب عدالت و توسعه به مساله فلسطین

حزب عدالت و توسعه به عنوان حزب حاکم ترکیه با رویکردی اسلام گرایانه در این کشور به قدرت رسیده است؛ با این حال این موضوع در سطح منطقه ای و بین المللی با دو انگاره متفاوت می تواند مورد تحلیل قرار گیرد. در وهله نخست نگاه ایجابی نسبت به اسلام گرایی

این حزب وجود دارد؛ چراکه حمایت های آک پارتی از گروه ها و کشورهای اسلامی موجب تقویت بیش از پیش آن ها می شود. با این حال انگاره دوم نسبتا سلبی است؛ چرا که این نگاه، حزب اسلام گرای حاکم در ترکیه را به دنبال رهبری جهان اسلام می داند. بر این اساس چنین موضوعی موجب ایجاد برخی از تنش ها در روابط منطقه ای می شود.

از آن جایی که مساله فلسطین یکی از مسائل اصلی جهان اسلام است؛ لذا به نظر می رسد نوع انگاره حزب عدالت و توسعه به این مساله عمدتا برخاسته از داعیه رهبری جهان اسلام است؛ چراکه روابط آنکارا با رژیم صهیونیستی علی رغم تنش های لفظی با بن بست مواجه نشده است. حمایت همه جانبه از فلسطین نیازمند عدم پذیرش رژیم صهونیستی است؛ این در حالی است که ترکیه برای حفظ روابط خود با این رژیم مصمم است. تنش هایی که پیش از این در روابط آک پارتی به عنوان حزب حاکم ترکیه با صهیونیست ها ایجاد شده بود، موجب متوقف شدن همیشگی روابط دیپلماتیک و اقتصادی نشده است؛ لذا تنش های کنونی نیز نمی تواند ماهیت واقعی روابط آنکارا با فلسطینی ها را دستخوش تغییر سازد. علاوه بر این، ترکیه و حزب عدالت و توسعه، اسرائیل را در قالب مرزهای پیش از ۱۹۶۷ به رسمیت شناخته است و این یعنی تعریف مساله‌ی فلسطین برای ترکیه، در زمینی محدود صورت گرفته است.

۲- روند افزایش تنش در روابط ترکیه و رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۰۹ تاکنون

روابط آنکارا و رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۰۹ با تنش های لفظی رجب طیب اردوغان با شیمون پرز در اجلاس داووس با چالش هایی همراه بوده است. اردوغان در این نشست رئیس

جمهور این رژیم را آدم کش خواند و از ادامه حضور در این اجلاس خودداری کرد. این موضوع در رسانه های مختلف انعکاس وسیعی پیدا کرد که بر چهره ضداسرائیلی ترکیه تاکید داشت. با این حال اردوغان پس از گذشت چند روز از این ماجرا از رژیم صهیونیستی عذرخواهی کرد. البته حجم گزارش ها از نوع برخورد اردوغان در اجلاس داووس بسیار بیشتر از پوشش های عذرخواهی از صهیونیست ها بود که این موضوع خود موجب متفاوت شدن تفاسیر در این زمینه شد.

حمله رژیم صهیونیستی به کشتی ماوی مرمره[۱] ترکیه در سی ویکم می سال ۲۰۱۰ تنش دیگری در روابط طرفین ایجاد کرد. این کشتی برای شکستن حصر نوار غزه به سوی فلسطین حرکت می کرد که با حمله یگان شایتت ۱۳ نیروی دریایی این رژیم مواجه شد.[۲] حمله صهیونیست ها روابط دیپلماتیک طرفین را متوقف ساخت. ترکیه به دنبال این مساله شروطی را برای عادی سازی روابط خود با رژیم صهیونیستی مطرح کرد. پرداخت غرامت برای قربانیان حمله به کشتی ماوی مرمره، عذرخواهی رژیم صهیونیستی از آنکارا و رفع محاصره غزه از جمله شروط ترکیه در این زمینه بود. نخست وزیر رژیم صهیونیستی بیست ودوم مارس سال ۲۰۱۳ طی یک تماس تلفنی با اردوغان گفتگو کرد. او در این تماس تلفنی از مردم ترکیه به خاطر حمله به کشتی ترکیه ای عذرخواهی کرد. توافق عادی سازی روابط بین طرفین بیست و ششم ژوئن ۲۰۱۶ در شهر رم منعقد شد. رژیم صهیونیستی بر اساس این توافق نامه پرداخت غرامت بیست میلیون دلاری را به ترکیه پذیرفت.

از سوی دیگر اما نتانیاهو سال گذشته حضور ترکیه را در قبرس اشغالگرانه خواند. این موضوع باعث شد که اردوغان از نتانیاهو به عنوان نخست وزیر یک رژیم تروریستی نام ببرد. موضع گیری های تند طرفین علیه یکدیگر تداوم پیدا کرد و نتانیاهو در موضع گیری دیگری

اردوغان را دیکتاتور ضدیهودی خواند.

بمباران دفتر خبرگزاری آناتولی در غزه و تنش های لفظی جدید بین رهبران طرفین تازه ترین رویدادهای بین ترکیه و رژیم صهیونیستی محسوب می شود که تداوم آن می تواند تنش ها را در روابط دو طرف افزایش دهد. رژیم صهیونیستی در این تنش ها ماهیت واقعی خود را به خوبی نشان می دهد؛ به گونه ای که این رژیم تلاش می کند مانع از فروش جنگنده های F-۳۵ آمریکا به ترکیه شود. این موضوع در حالی شدت گرفته است که خرید سامانه دفاع موشکی S-۴۰۰ روسی از سوی آنکارا موجب شده است که واشنگتن به دنبال توقف فروش این جنگنده ها به ترکیه باشد.[۳]

۳- بررسی روابط اقتصادی ترکیه و رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۰۹ تاکنون

روابط اقتصادی آنکارا با رژیم صهیونیستی از زمان به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه با یک روند صعودی همراه بوده است. حتی حمله رژیم صهیونیستی به کشتی ماوی مرمره نیز موجب کاهش روابط اقتصادی نشد. رشد ۳۰/۷ درصدی روابط اقتصادی طرفین در سال های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۱ موید این موضوع است. روابط اقتصادی گسترده آک پارتی با رژیم صهیونیستی علی رغم همه تنش های دیپلماتیک برقرار بوده است. توافق های مختلف تجاری از مویدات روابط مذکور است. به عنوان نمونه ترکیه قراردادی با رژیم صهیونیستی برای فروش پنجاه میلیون متر مکعب آب در سال دارد. چنین توافق هایی موجب شده است که آنکارا به یکی از بزرگ ترین شرکای تجاری این رژیم در منطقه تبدیل شود.

ایجاد خط لوله بندر جیحان به بندر عسقلان در سرزمین های اشغالی موجب تحول روابط اقتصادی ترکیه و رژیم صهیونیستی شده است. این خط لوله سالیانه ظرفیت انتقال چهل میلیون تن نفت دارد. مقامات طرفین اجرای چنین پروژه ای را دارای اهدف سیاسی و اقتصادی دانسته اند.

ترکیه به بازار تسلیحاتی رژیم صهیونیستی نیز دسترسی دارد که این موضوع به معنای همکاری نظامی طرفین است که در نوع خود بالاترین سطح همکاری ها محسوب می شود. ایهود باراک، وزیر جنگ پیشین رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۱۰ سفری به آنکارا داشت که یکی از اعضای گروه بازدیدکننده در این سفر از وجود ۶۰ توفق نامه مشترک در زمینه های امنیتی و نظامی خبر داد. این موضوع نشان دهنده گستردگی روابط در این حوزه است.

حجم مبادلات تجاری بین ترکیه و رژیم صهیونیستی ۷۶/۹۷۵ میلیون دلار افزایش یافته و در مارس ۲۰۱۹ به مبلغ ۶۱۸/۰۱۶ میلیون دلار رسیده است. صادرات ترکیه به رژیم صهیونیستی در مارس ۲۰۱۹ حدود ۴۵۳/۷۲۶ میلیون دلار و میزان واردات از این رژیم ۱۶۴/۲۹۰ میلیون دلار بود.[۴] این حجم از مبادلات گویای رشد روابط اقتصادی طرفین است.

۴- حدود و ثغور حمایت‌های ترکیه از گروه‌های فلسطینی

آک پارتی با حضور در عرصه قدرت ترکیه ضمن تقویت روابط خود با رژیم صهیونیستی تلاش داشته است که با گروه های فلسطینی نیز ارتباط داشته باشد. عبدالله گل چهارم ژانویه ۲۰۰۵ از رام‌الله مرکز تشکیلات خودگردان فلسطین دیدار کرد. ترکیه با جنبش حماس نیز ارتباطات نزدیکی دارد. آنکارا بیست وششم فوریه سال ۲۰۰۶ پذیرای یک هیئت از حماس بود که خالد مشعل ریاست این هیئت را بر عهده داشت. اردوغان سال ۲۰۰۷ طی یک تماس تلفنی با اسماعیل

هنیه گفتگو کرد و از آمادگی آنکارا برای مصالحه بین فلسطینی ها خبر داد.

حمله صهیونیست ها به کشتی ماوی مرمره موجب تقویت روابط آنکارا با گروه های فلسطینی شد. بر این اساس اردوغان در هفتم ژوئن ۲۰۱۰ بر ضرورت سازش جنبش های فتح و حماس تاکید کرد. محمود عباس، رئیس تشکیلات خودگردان فلسطین نیز چهارم ژوئن ۲۰۱۲ با عبدالله گل، رئیس جمهور پیشین ترکیه در استانبول دیدار کرد.

روابط نزدیک آنکارا با حماس باعث شده است که رهبران حزب عدالت و توسعه توانایی تاثیرگذاری بر دیدگاه های این جنبش داشته باشند. تلاش های ترکیه در کمک به نوار غزه و ارسال کاروان آزادی برای شکستن محاصره آن اقداماتی برجسته بوده است. گرچه رهبران آک پارتی بر ضرورت تشکیل دولت فلسطینی در مرزهای ۱۹۶۷ به مرکزیت قدس شرقی تاکیده کرده اند؛ اما این موضوع به معنای پذیرش هم زمان رژیم صهیونیستی از سوی حزب عدالت و توسعه به شمار می آید که با تضییع حقوق فلسطینی ها همراه است. ترکیه تلاش می کند مساله فلسطین را طی مذاکرات گروه های فلسطینی با رژیم صهیونیستی حل و فصل سازد؛ لذا ارتباط دوگانه با گروه های فلسطینی و این رژیم را در این راستا ارزیابی می کند. این در حالی است که چنین مذاکراتی به معنای نادیده گرفتن منافع ملی فلسطین محسوب می شود.

۵- ارزیابی موضع جدید اردوغان مبنی بر حمایت از مخالفان رژیم صهیونیستی

زمانی که هویتی یکسان از سوی حزب عدالت و توسعه به جهان خارج مخابره نشود، انگاره مخاطبان در مورد مواضع اعمالی آن دچار تردید می شود. به نظر می رسد حزب عدالت و

توسعه هویت های متکثری را از خود به نمایش گذاشته است که این موضوع شکاف بین مواضع اعلامی و اعمالی را بیشتر خواهد کرد. مواضع آنکارا نه تنها نسبت به رژیم صهیونیستی، بلکه در قبال آمریکا نیز خواسته های واقعی حزب عدالت و توسعه را به نمایش نمی گذارد. احتمالا آک پارتی با مواضع پارادوکسیکال خود به دنبال بهره برداری از منافع متکثر است. این موضوع شاید در کوتاه مدت پاسخ مناسبی به همراه داشته باشد؛ اما مطمئنا در بلندمدت به نفع ترکیه نخواهد بود. [۵] نمونه هایی از این دست در سیاست خارجی ترکیه در موارد مختلف قابل مشاهده است که این کشور چرخش هایی در سیاست های خود انجام داده است؛ اما بازیگران هوشمند به راحتی چنین رفتارهایی را نمی پذیرند.

اگر آک پارتی به دنبال تغییر راهبردی در مواضع خود باشد، نیازمند تجدید نظر در سیاست های اعمالی خود در قبال مسائل منطقه ای خصوصا رژیم صهیونیستی است. فلسطین یک سرزمین دارد و صاحبان آن نیز خود فلسطینیان هستند. حال به رسمیت شناختن رژیم صهیونیستی و تداوم ارتباط با این رژیم نمی تواند به معنای مخالفت با آن یا حمایت از فلسطین تلقی شود. ترکیه در یک اقدام شجاعانه می تواند روابط خود را با رژیم صهیونیستی به صورت رسمی قطع کند که این اقدام بزرگ ترین حمایت از مخالفان رژیم صهیونیستی محسوب خواهد شد و در تاریخ حکمرانی حزب عدالت و توسعه به عنوان یک اقدام ویژه فراموش نخواهد شد؛ اما اظهار مخالفت لفظی بدون اقدام عملیاتی چندان مثمر ثمر نیست. مطمئنا رژیم صهیونیستی و حامیان آن به هیچ وجه با بقای حکومت حزب عدالت و توسعه موافق نیستند و این واقعیت در کودتای پانزدهم جولای ۲۰۱۶ به اثبات رسید که این رژیم هیچ حمایتی از آک پارتی به عمل نخواهد آورد. رژیم صهیونیستی از روابط کنونی خود با حزب عدالت و توسعه به دنبال گستراندن منافع صهیونیست ها در ترکیه است؛ وگرنه اتحادی راهبردی با آک پارتی ندارد.

منابع

[۱] mavi marmara

[۲] Anadolu, »Mavi Marmara'ya saldırı davası düştü«, ۰۹,۱۲,۲۰۱۶, Available at: https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/mavi-marmaraya-saldiri-davasi-

dustu/702934

[۳] رامین ولی‌زاده، «تنش در روابط آمریکا و ترکیه؛ دلایل، چشم‌انداز و فرصت‌ها»، اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۳۹۷/۰۶/۰۴، قابل بازیابی در پیوند زیر:
http://tabyincenter.ir/27438

[۴] Azernews, »Turkey, Israel trade turnover up by more than $130M«, ۱۱,۰۵,۲۰۱۹, Available at: https://www.azernews.az/region/150481.html

[۵] رامین ولی‌زاده، «نتایج انتخابات ترکیه و تأثیر آن بر سیاست‌های منطقه‌ای اردوغان»، اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۳۹۸/۰۲/۰۹، قابل بازیابی در پیوند زیر:
http://tabyincenter.ir/31827

اندیشکده تدبیر

نشانی ما در شبکه های اجتماعی:

@Tabyincenter

www.tabyincenter.ir